

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Двадцять шоста збірка «Нові сторінки історії Донбасу» сформована за результатами другої Всеукраїнської конференції «Лихолобовські читання», яку було проведено 4 листопада 2017 року на пошану засновниці і беззмінної, аж до самого відходу у вічність, редакторки журналу, фундаторки наукових шкіл з історії вугільного Донбасу, радянської урбаністики, вивчення тоталітарних режимів, доктора історичних наук, професора Зої Григорівни Лихолобової (1926–2014).

У новому числі щорічника вміщено статті істориків – докторів та кандидатів наук, аспірантів і викладачів університетів та академічних наукових установ України.

Збірку укладено за проблемно-хронологічним принципом, у ній виділено такі рубрики: «Модернізація та її варіанти», «Релігія в історії України», «Студії з радянської історії», «Історія національних меншин в Україні», «Актуальні проблеми історії», що відповідають назвам секцій, у яких опрацьовувались доповіді конференції.

Вважаючи ефективним новий формат набору матеріалів до збірки, який було апробовано у минулому числі «Нових сторінок історії Донбасу», редколегія вирішила продовжувати широкий тематичний пошук, що очевидно виходить за межі означеного у назві збірки регіону. Доцільність цього підходу продиктовано як науковою творчістю засновниці збірки, так і щільною пов'язаністю регіональних, загальноукраїнських і європейських проблем розвитку історичного знання. Широка географічна перспектива посилила вже освоєні позиції широкої хронологічної перспективи, завдяки якій автори попередніх збірок працювали щодо тем, які стосувались минулого регіону у ті часи, коли він ще не був Донбасом.

Збірку відкривають дослідження, об'єднані рубрикою «Модернізація та її варіанти». Її презентовано статтею Володимира Кулікова «Заробітна плата робітників металургійної та вугільної промисловості Донбасу в імперську добу», у якій ретельно аналізуються численні офіційні документи, у тому числі і статистичні матеріали щодо роботи металургійної та вугільної галузі регіону та заробітних плат у цих галузях в імперську добу. Автором доводиться думка, що нормативи оплати праці робітників металургійної та вугільної промисловості були вищими порівняно з робітниками обробної промисловості та зарплатами найманих сільськогосподарських робітників. Але під впливом економічних циклів та ситуації на ринку праці нормативи оплати праці були схильні до сезонних та циклічних коливань, що спричиняло простої і більшу, ніж в обробній промисловості, кількість неробочих днів.

У цій же рубриці представлена розвідка Тетяни Водотики «Sudden Strangers. The Family of Kyiv Entrepreneurs Schultz and Their Business During the Great War», присвячена аналізу унікальних документів, а також особливої долі родини німецьких пивоварів Шульців, які впродовж декількох десятиліть працювали у Києві та неочікувано для себе виявились «чужими» і навіть «ворогами» внаслідок подій Великої війни.

У рубриці «Релігія в історії України» містяться дві роботи. Наталя Белікова у статті «Некрологи як джерело з історії повсякденного життя сільського пара-

фіяльного духовенства українських єпархій РПЦ (за матеріалами журналу «Вера и разум»)» досліджує унікальне через неочевидне. «Останні слова», написані на смерть сільських священників українських єпархій, дають авторці можливість побудувати призму, через яку можна аналізувати не лише факт смерті, а й структури повсякденного життя та способу мислення священників та їх рідних.

Тетяна Арзуманова у статті «Культові споруди старообрядців-безпоповців в умовах репресивної політики царського уряду в російській імперії в XIX столітті (на прикладі Харківської губернії)» досліджує маловідому тему старообрядців. У центрі уваги цієї роботи – створення та існування культових споруд у Харківській губернії та труднощі, пов'язані із зведенням та утриманням унаслідок репресивної політики царського уряду. На основі аналізу залучених до наукового обігу архівних джерел авторка дослідила протистояння старообрядців репресіям з боку влади, намагання захистити культові споруди, право вільно відправляти обряди та зберегти традиції старообрядництва.

«Студії з радянської історії» – це рубрика, що стала провідною у межах другої Всеукраїнської конференції «Лихолобовські читання». Її наповнено статтями, підготовленими на основі відповідних доповідей.

Олена Стяжкіна у роботі «Радянське як своє, чуже, інше: теоретичні підходи» намагається унаочнити теоретичні підходи, хронологічну контекстуалізацію проблеми радянського як суспільного і персонального дискурсу, репрезентує історіографічні дискусії щодо радянської ідентичності та ставить проблему щодо різниці набуття / відторгнення радянської ідентичності українцями порівняно із узагальненими «радянськими людьми», репрезентованими у наукових розвідках істориків.

У статті «Ідеї усупільненого побуту в архітектурних проектах соціалістичних міст Радянської України (1929–1933 рр.)» дослідниця Ксенія Кузіна демонструє жваві футуристичні дискусії, що розгорілись між архітекторами, які намагались взяти на себе функцію створення принципово нового «соціалістичного» простору. У статті представлено важливу думку про всеохоплюючий масштаб радянського експерименту, який рухався не тільки у напрямі «перековки» людини, однак і міст та місцевостей, де «нова людина» мала жити та зростати.

Бистра Марія, дослідниця історії інтелігенції, презентує аналіз архівних матеріалів щодо соціально-демографічних показників науково-педагогічних кадрів Радянської України напередодні Другої світової війни. У роботі аналізуються основні чинники, що вплинули на формування нового соціального типу науково-педагогічної інтелігенції – «радянської інтелігенції». Звернено увагу на систему і методи підготовки науково-педагогічних кадрів, розкрито вплив політичного терору на розвиток і становлення радянської інтелігенції, а також на морально-психологічну атмосферу в науково-педагогічних колективах.

У цьому розділі також вміщено статтю Миколи Трояна, вченого, який пішов із життя у 2017 році, але до останнього дня всі свої сили віддавав історичній науці і темі історії профспілок, з якою був пов'язаний його постійний інтерес. Остання розвідка історика, вчителя і колеги публікується під назвою «История профсоюзной организации Сталинского педагогического института в 1950-е – начале 1960-х гг.».

Наталія Касьянова аналізує трудову політику в СРСР у 1940–60-ті рр. Дослідниця робить висновок, що незважаючи на запропоновану державою систему привілеїв та пільг, мобілізація робітників проходила з великими труднощами. Неприятливі матеріально-побутові умови значно зменшували очікувані результати.

«Герої трудового Донбасу: чи існував культ машинобудівника?» – це розвідка аспірантки Олени Остапчук, у фокусі уваги якої питання про механізми створення культів професій та їх ієрархії. Авторка підсумовує, що окремого культу машинобудівника (подібного шахтарському) не існувало. У радянському пантеоні трудових героїв Донбасу машинобудівник займає третє місце: в офіційних промовах, у постановках з'їздів, на шпальтах газет. Він – молодший брат, якому відведена скромна, але почесна місія розумного, висококваліфікованого «помічника» шахтарів та металургів.

У рубриці «Історія національних меншин в Україні» представлений цікавий матеріал щодо унікальної для історії України спільноти – китайських та корейських мігрантів Донбасу. Автор – Беліков Олександр – ретельно аналізує, в який спосіб було сформовано правовий статус цих етнічних груп і якими були їх стратегії виживання в Донбасі на початку 1920-х років.

Наталія Мальярчук у своїй статті «Росіяни в етнічній структурі населення південно-східної України (за матеріалами Всесоюзного перепису населення 1926 р.)» на основі аналізу зазначених матеріалів встановлює чисельність російського населення Південно-Східної України, визначає його питому вагу серед людності регіону (в сільських та міських поселеннях, у найбільших містах, окремих округах), з'ясовує особливості розміщення, визначає округи, в яких було сконцентровано переважну більшість росіян.

Етнокультурні процеси в Донбасі у 1920–30-ті рр. досліджує у своїй роботі Інна Мартинчук. Авторка намагається дати розгорнуту характеристику діяльності національних видавництв, театрів, театральних студій. На прикладі діяльності творчої інтелігенції – представників етнічних спільнот авторка робить спробу зрозуміти сутність змін у формуванні і розвитку духовної культури, їх позитивні риси і недоліки, ставлення населення до таких культурних явищ як національна драматургія, поезія, театр.

Молоді вчені зі своїми повідомленнями наповнили останню рубрику збірки «Актуальні проблеми історії». Юлія Іорданова працює з надскладною проблемою самоідентифікації у науковому середовищі за матеріалами епістолярної спадщини М. С. Грушевського (кінець XIX ст. – 1930-ті рр.). Ірина Лебідь представила транскрибовану усну історію Колосара Миколи Яковича. Ці спогади є свідченнями і досвідом пересічної людини, яка опинилася під нацистською окупацією. Подібні міркування людей значною мірою підривають «радянський міф війни та окупації» та демонструють трагічну нелінійність, невписуваність персонального досвіду у жодні схеми, які пропонувала радянська пропаганда.

Рецензентами статей збірки виступили доктори історичних наук, професори – П. В. Добров, А. В. Гедьо, І. М. Грідіна.

Редакційна колегія